

12. gyakorlat megoldásai

Kettős integrálok

F1. Számítsuk ki az alábbi kétváltozós függvények integrálját a megadott tartományon.

(a) $f(x, y) = 2x^2 + 3xy + 4y^2$, $1 \leq x \leq 2$; $0 \leq y \leq 3$

(b) $f(x, y) = xe^y$, $y = x^2$ és $y = x + 2$ között

(c) $f(x, y) = xy$, $y = x$, $y = 3 - x$ és az x -tengely közötti háromszögön

M1. (a)

$$\begin{aligned} \int_1^2 \int_0^3 2x^2 + 3xy + 4y^2 \, dy \, dx &= \int_1^2 \left[2x^2 y + 3x \frac{y^2}{2} + 4 \frac{y^3}{3} \right]_{y=0}^3 \, dx = \\ &= \int_1^2 6x^2 + \frac{27}{2}x + 36 \, dx = \left[6 \frac{x^3}{3} + \frac{27}{2} \frac{x^2}{2} + 36x \right]_1^2 = \frac{281}{4} \end{aligned}$$

(b) Az $y = x^2$ és az $y = x + 2$ metszéspontjainak x koordinátáira $x^2 = x + 2$, amiből $x_1 = -1$ és $x_2 = 2$. Az x változó e két határ között mozog, míg adott x esetén az y változó az x^2 és $x + 2$ között változik (ezen x -ekre $x^2 \leq x + 2$):

$$\begin{aligned} \int_{-1}^2 \int_{x^2}^{x+2} xe^y \, dy \, dx &= \int_{-1}^2 [xe^y]_{y=x^2}^{y=x+2} \, dx = \int_{-1}^2 xe^{x+2} - xe^{x^2} \, dx = \\ &= \left[xe^{x+2} - e^{x+2} - \frac{e^{x^2}}{2} \right]_{-1}^2 = \frac{e^4}{2} + \frac{5}{2}e \end{aligned}$$

(c) Kétféleképpen is számolhatunk. Az x változó 0 és 3 között vesz fel értékeket, és adott x -re az y változó 0 és x , illetve 0 és $3 - x$ között változik attól függően, hogy x másfélnél kisebb vagy nagyobb. Ennek megfelelően kettőbontjuk az integrált, és külön vesszük az $x \in \left[0, \frac{3}{2}\right]$ és az $x \in \left[\frac{3}{2}, 3\right]$ esetet:

$$\begin{aligned} \int_0^{\frac{3}{2}} \int_0^x xy \, dy \, dx + \int_{\frac{3}{2}}^3 \int_0^{3-x} xy \, dy \, dx &= \int_0^{\frac{3}{2}} \left[x \frac{y^2}{2} \right]_{y=0}^x \, dx + \int_{\frac{3}{2}}^3 \left[x \frac{y^2}{2} \right]_{y=0}^{3-x} \, dx = \\ &= \int_0^{\frac{3}{2}} x \frac{x^2}{2} \, dx + \int_{\frac{3}{2}}^3 x \frac{(3-x)^2}{2} \, dx = \int_0^{\frac{3}{2}} \frac{x^3}{2} \, dx + \int_{\frac{3}{2}}^3 \frac{9}{2}x - 3x^2 + \frac{x^3}{2} \, dx = \\ &= \left[\frac{x^4}{8} \right]_0^{\frac{3}{2}} + \left[\frac{9}{2} \frac{x^2}{2} - x^3 + \frac{x^4}{8} \right]_{\frac{3}{2}}^3 = \frac{27}{16} \end{aligned}$$

A másik lehetőség, hogy először az x szerint integrálunk, azaz y befutja a $\left[0, \frac{3}{2}\right]$ intervallumot, és egy adott y -ra az x változó y -tól $(3 - y)$ -ig fut:

$$\begin{aligned} \int_0^{\frac{3}{2}} \int_y^{3-y} xy \, dx \, dy &= \int_0^{\frac{3}{2}} \left[\frac{x^2}{2} y \right]_{x=y}^{3-y} dy = \int_0^{\frac{3}{2}} \frac{(3-y)^2}{2} y - \frac{y^2}{2} y \, dy = \\ &= \int_0^{\frac{3}{2}} \frac{9}{2} y - 3y^2 \, dy = \left[\frac{9}{2} \frac{y^2}{2} - y^3 \right]_0^{\frac{3}{2}} = \frac{27}{16} \end{aligned}$$

F2. Cseréljük fel az integrálás sorrendjét, és számoljuk ki az alábbi integrálokat.

$$(a) \int_0^8 \int_{\sqrt[3]{x}}^2 \frac{1}{y^4 + 1} \, dy \, dx$$

$$(b) \int_0^1 \int_{y^2}^1 y \sin x^2 \, dx \, dy$$

M2. (a) Az integrálás sorrendjének megcserélésekor meg kell gondolni, hogy hogyan változnak az integrálási határok. Ehhez célszerű ábrázolni, hogy hol integrálunk pontosan (az integrálandó függvény ebben a lépésben nem érdekes). Azért cseréljük meg az integrálás sorrendjét, mert így sokkal egyszerűbben kiszámolható integrálokat kapunk.

$$\begin{aligned} \int_0^8 \int_{\sqrt[3]{x}}^2 \frac{1}{y^4 + 1} \, dy \, dx &= \int_0^2 \int_0^{y^3} \frac{1}{y^4 + 1} \, dx \, dy = \int_0^2 \left[\frac{1}{y^4 + 1} x \right]_{x=0}^{y^3} dy = \int_0^2 \frac{y^3}{y^4 + 1} \, dy = \\ &= \left[\frac{\ln(y^4 + 1)}{4} \right]_0^2 = \frac{\ln(17)}{4} \approx 0,708 \end{aligned}$$

(b) Hasonlóan az (a) feladathoz:

$$\begin{aligned} \int_0^1 \int_{y^2}^1 y \sin(x^2) \, dx \, dy &= \int_0^1 \int_0^{\sqrt{x}} y \sin(x^2) \, dy \, dx = \int_0^1 \left[\frac{y^2}{2} \sin(x^2) \right]_{y=0}^{\sqrt{x}} dx = \\ &= \int_0^1 \frac{x}{2} \sin(x^2) \, dx = \left[-\frac{\cos(x^2)}{4} \right]_0^1 = \frac{1 - \cos(1)}{4} \approx 0,115 \end{aligned}$$

F3. Polárkoordináták segítségével számoljuk ki az alábbi integrálokat a megadott tartományon.

$$(a) \iint_A x^3 y \, d(x, y) \quad A = \{(x, y) \mid x^2 + y^2 \leq 4, 0 \leq x, 0 \leq y\}$$

$$(b) \iint_A x^2 + y^2 \, d(x, y) \quad A = \{(x, y) \mid 1 \leq x^2 + y^2 \leq 9, 0 \leq y, x \leq y\}$$

M3. Áttérünk polárkoordinátákra, azaz az x és az y koordináták helyett az origótól való távolságot (r) és a helyvektor x -tengellyel bezárt szögét (φ) használjuk (mint ahogy a komplex számok trigonometrikus alakjánál). Ekkor

$$x = r \cos \varphi, \quad y = r \sin \varphi.$$

Meg kell gondolni, hogy az adott A tartományt hogyan jellemezhetjük a polárkoordináták segítségével (segít, ha lerajzoljuk az A tartományt). Ha az integrálásnál áttérünk a polárkoordinátákra, akkor az integrálban megjelenik egy r szorzó (áttérés Jacobi-determinánsa) is.

(a) Ebben az esetben $0 \leq r \leq 2$ és $0 \leq \varphi \leq \frac{\pi}{2}$, így az integrál:

$$\begin{aligned} \iint_A x^3 y \, d(x, y) &= \int_0^2 \int_0^{\frac{\pi}{2}} (r \cos \varphi)^3 (r \sin \varphi) r \, d\varphi \, dr = \int_0^2 \int_0^{\frac{\pi}{2}} r^5 \cos^3 \varphi \sin \varphi \, d\varphi \, dr = \\ &= \int_0^2 \left[-r^5 \frac{\cos^4 \varphi}{4} \right]_{\varphi=0}^{\frac{\pi}{2}} \, dr = \int_0^2 \frac{r^5}{4} \, dr = \left[\frac{r^6}{24} \right]_0^2 = \frac{8}{3} \end{aligned}$$

(b) Ebben az esetben $1 \leq r \leq 3$ és $\frac{\pi}{4} \leq \varphi \leq \pi$, így az integrál:

$$\begin{aligned} \iint_A x^2 + y^2 \, d(x, y) &= \int_1^3 \int_{\frac{\pi}{4}}^{\pi} ((r \cos \varphi)^2 + (r \sin \varphi)^2) r \, d\varphi \, dr = \int_1^3 \int_{\frac{\pi}{4}}^{\pi} r^3 \, d\varphi \, dr = \\ &= \int_1^3 [r^3 \varphi]_{\varphi=\frac{\pi}{4}}^{\pi} \, dr = \int_1^3 \frac{3\pi}{4} r^3 \, dr = \left[\frac{3\pi}{4} \frac{r^4}{4} \right]_1^3 = 15\pi \end{aligned}$$

Gyakorló feladatok végeredményei

M4. 2

M5.

M6. $\frac{9}{4} \left(\frac{\pi}{6} - \frac{\sqrt{3}}{8} \right)$